

perzsa hadvezér, a szépművészetek minisztere: Cséhánkir-chán Enigolob Mámigoneán ősei Örményországból mentek Georgiába, hol nagy szolgálásokat tettek a georgiai uralkodóknak. Itt a Mámigoneán család egyik tagja bölcsesége és szónoki képességeért a georgiai uralkodóktól „Eniszigolob” címet kapott, mely georgiai szónak jelentése: ész raktár.

Cséhánkir-chán nagyapja Ruszdám-chán, mint fogoly, Persziába vitetett. Kiszabadulása után nem tért vissza Georgiába, hanem itt katonai szolgálatba lépett. Felvitte a hadvezérségig: ő rendezte a perzsa serget. Szulejmán nevű fiát néhány ifjú nemessel Oroszországba küldötte, hogy ott katonai tudományokat tanuljanak. Szulejmán társaival 1812-ben épen akkor érkezett Oroszországba,

midőn az oroszok Napoleonnal háborút folytattak. Itt Szulejmán — hosszas gondolkodás nélkül — beállott az orosz seregbe, és néhány vitéz tett után kapitányi rangfokozatot nyert, azután visszatért Persiába. Később Arabia kormányzója lett.

Cséhánkírchán Távrezsben született 1828. ápr. 1-én; anyja 'akulis-zi' örmény nő. Távrezsben kezdette meg iskoláit, azután Ispáhánba ment és beállott atyja: Szulejmánchán hadseregébe. Itt gyorsan haladt; különböző hivatalokat viselt. Szereti a sáh, ő pedig az ipart szereti. Teheránban palotája iparműhelyekkel van környezve és ezekben tölti a nap nagy részét Cséhánkírchán is. Európából kitűnő mesterembereket hivatott Persiába, kik itt az ipar különböző ágait virágzásra emelték. Habár Cséhánkírchán Európa majdnem minden uralkodójától kapott elsőrendű kitüntetések: Angol-, Orosz-, Francia-, Német-, Török-, Olasz-, Osztrák-Magyarországtól és a t.; de azért e jelvényeket soha se viseli; ő mellét csak tetekkel ékesíti, azért úgy öltözködik, mint a közember.

Cséhánkírchán édes testvére Nárímánchán, a Bécsben lakó perzsa nagykövet, ki a konstantinápolyi Dádián Boghosz-bej veje. Ez is kedveli a szépművészetet és Bécsben termei elsőrendű festők képeivel vannak diszítve.

Cséhánkírchán azon örmény miniszterek egyike, ki nek jelenlétében teljes biztonságban érzi magát a sáh. Gyakran járt Európa udvarainál kiküldetésben. Cséhánkírchánt nagyon szereti a perzsa nép is, mert Keleten legszentebb foglalkozásnak tartják az ipart. E vélemény és a kormány rokonszenve emelték Cséhánkírchánt oly magas méltóságra.

Szongott Kristóf.

Pátkánián R. költeményeiből.

I.

A remény.

Észak' orkánja zugjon rémesen,
Felhőkből hulljon sűrű hó-pehely,
Csapkódja bár fagyos szél arczomat:
Előbb-utóbb tavasznak jönni kell.

Éget borítsák barna fellegek,
Változzanak meg mind az év-szakok,
Földet takarja ködnek fátyola:
Előbb-utóbb majd jönnek szebb napok.

Sötétség fedje bár a lát-határt,
Gyötörjen gond, vagy üldözés, nyomás;
Sorsát az örmény békén viseli, —
Csak a reményt ne érje a csapás!

Simay Gergely.

II.

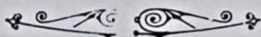
Az én dalom.

Vigyetek hazámba hű barátkarok,
Haldokló szívemnek vigaszt adjatok;
Itt, ki megmutatná — nincs egy jó barát! —
Örmény nemzetemnek síró csillagát.
Ez a nép, hol élek, idejen, hamis,
Idegen a földje még a sírban is.
Tele évről évre hozhat lágy tavaszt,
Ha a hontalannak bimbót nem fakaszt.
Életemben nem volt, most sincs semmi új,
Kerekéből egy-egy vén küllő kihull;
S addig addig hull, míg csak a fal marad,
Hogy szerte omolják önterhe alatt . . .
Gondtalannak mondják hosszú életem, —
S hogy: nem élt szívemben hit, honszerelem;
Hej! pedig az Aetna ezred éven át
Nem vetett ki annyi izzó lángsugárt,
Mennyi e kebelben ége, lángola,
Csak szabad lehessen Tiridát hona! . . .
De megindul észak jéghideg szele, —
Május violája sírba tér vele;
Igy temette el a bú, csalattatás
Ifjú életemnek büszke sudarát . . .

Zord halálnak éje, jer, borulj felém,
Pihenj meg örökre sírom fedelén,
S kit honáért annyi balszerencse ért, —
Vésd kövére élte gyásztörténetét! . .
Haj! de lesz-e majd, ki gonddal védi ezt? —
Idővel a kő is porladozni kezd;
S porladó keresztrel elporlad e név,
Elborít a néma, örök feledés
De tán mégse, mégse! Ott, tul . . . hálakép
Emlékem megőrzi egy parányi nép;
Érte vérzett lelkem, érte sirt dalom,
Örményhon keserve bűgött lantomon, —
S annyi szívből egy tán értem is dobog,
Midőn dalaimra fölsir, fölzokog! . .

Fejér Gerő.

Magistros Gergely herceg

XI-ik századbéli örmény író.*)

Ani-nak a görögök által történt elfoglaltatása után egyszerre csak odahagyja Magistros Gergely Örményországot, s Konstantinápolyba siet, hogy visszaszeresse közbenjárásával Kákig-nak elvesztett trónját. Hasztalan volt minden fáradozása; belátván, hogy mit sem tehet hazája érdekében, atyai örökségét, Pedsni, Gáián és Gáidzèn várakat is átengedte a görögöknek, s azok helyett Mesopotamiában kapott több helységet, a hol meg is telepedett. A császár nemsokára Mesopotamia hercegének czimével ruházta őt fel s Vászburágán tartománynak főkormányzójává nevezte ki.

Mint főkormányzója a görög birodalom keleti határain fekvő tartománynak, a császár rendeletéből rész vett egy expeditioban Thogrul bey seregei ellen, a melyek Örményországba törtek. Monomach Constantin csá-

*) V. Langlois, Memoire sur la vie et les ecrits du prince Gregoire Magistros, duc de la Mesopotamie, auteur armenien du XI siècle (Journal Asiatique, VI serie. 13.)

szár az expeditio vezetését Catacalon Vestes-re bizta; a segédc csapatokat Magistros Gergely s Georgia nagy részének hűbérura, Orbélián Sziparit vezették. Ararát tartományban, a pászen-i síkon ütöttek táborn a görög hadak. Elvesztették azonban az ütközetet s Gergely visszatért a tartományába.

Megszabadulván e szerencsétlen hadviselés gondjaitól, másnemű küzdelem vette igénybe tevékenységét. A keresztény egyházban nagy zavarokat támasztott egy szakadár felekezet, mely Ábáhuni kerület Thonthras városáról, keletkezése helyéről „thonthraciai“-nak nevezte magát s megpróbálta a térfoglalást abban a tartományban is, a mely Magistros Gergely kormányzására volt bízva. Nagy erélylyel lépett föl e felekezet hívei ellen; szétromboltatta templomaikat és gyülekezési helyeiket s az egyiknek romjain díszes templomot emelt szent György tiszteletére.

Fontos állásában s sok hivatalos teendője mellett is szakított magának időt az irodalmi tanulmányokra, melyeket egész életén át nagy előszeretettel folytatott. Levelezése bizonyosságot tesz róla, hogy egész odaadással szentelte magát kormányzó korában is a fordításoknak s ámbár nem lehet pontosan meghatározni művei keletkezésének időpontját, kétségtelen, hogy azok tetemes része akkor jött létre, midőn a görög császár megbizásából Macedonia igazgatásának élén állott.

1058-ban hunyt el Magistros Gergely. Hamvai az Erzerum melletti szent Szűz-kolostorban nyugsznak. E kolostorban, melyet pászen-inek is neveznek, még most is látható — mint Álisán Leont „Örményország föld-leírása“ című művében olvassuk — a sirja.

Több gyermeke volt. A legidősb Váhrám előbb a katonai pályára lépett, s követte atyját Mesopotamia kormányzóságában. Majd az egyházi pályának szentelte magát, s Örményország katholikosz-ává lett II. Gergely néven. Végájászernek, „a vértanúk barátja“-nak is nevezték, mert közreműködött a görög és syr martyrologiák-nak örmény nyelvre való fordításában. Még három fia volt, Vászág, antiochiai herceg, Vazul és Fülöp, és

két leánya, kiknek neveit nem jegyezte föl a krónika. Az egyik fiú még atyjának életében elhunyt, a másik kettő túlélte őt. (Vazul 1077-ben görög orgyilkosok törének esett áldozatul).

Magistros Gergely, ámbár a hazaárulás méltatlan gyanújával illették némelyek, nagy tiszteletben és elismerésben részesült honfitársainál. Snorháli szent Nerszesz patriarcha azt írja róla „Verses történet“-ében, hogy tele volt isteni malaszttal, bölcseséggel és tudománnyal; úgy verselt, mint Homér s úgy beszélt, mint Plato. Kimeríthetlen volt nagylelkűsége a templomok és kolostorok, az özvegyek, árvák és szegények iránt. Egyaránt jártas volt az egyházi és világi tudományokban. Nerszesz patriarcha és Kárekin „Örmény irodalomtörténeté“-ben idézett névtelen életírója, Lastiverdi Aristág és Edessai Mátyás egyaránt úgy emlékeznek meg róla, mint Örményország legnagyobb tudósainak egyikéről.

Mindenesetre rendkívüli ember volt, ha a kort tekintjük, a melyben élt. Abban az időben, midőn a papság volt egyetlen letéteményese a tudományoknak s a nemesség és nép teljes tudatlanságban voltak elmerülve. Magistros Gergely elsajátította mindazt, a mit akkoron bölcséletnek neveztek; több nyelvet ismert, görög és syr műveket fordított örményre, tanulmányozta a mythológiát, a természettudományokat, az orvostant és matematikát, megismerkedett az astrologia titkaival is, szóval jártasságot akart szerezni az emberi ismereteknek minden ágában s nem is maradt adós a felelettel senkinek sem, a ki levél útján kérdésekkel fordult hozzá. Mindenesetre nagy érdeme, hogy új lökést adott az irodalmi tanulmányoknak hazájában s emelte a műveltség színvonalát azáltal is, hogy számos tanítványt képzett ki, a kik tovább folytatták az ő művét.

Magistros Gergely egész szenvedélylyel szentelte magát a munkának; buzgósága nem ismert e tekintetben korlátokat. Említettük már, hogy három nap alatt ezer vers-szakból álló költeményt írt meg. Saját feljegyzéseiből tudjuk, hogy a szakadatlan munka kimerítette s nagyon megviselte az egészséget. Ibrahim emirhez intézett

egyik levelében ezeket mondja: „Elolvasván minden megtalálható könyvet, nem ismeretlenek előttem a chaldeaiak, a görögök, a cappadociaiak, az ethiopok, a perzsák és mások koholt történetei, de lehetetlen mindezeket ved is megismertetnem.“

Kitűnik mindezekből, hogy Magistros Gergely-nek óriási tudása, roppant emlékezőtehetsége, bámulatos műveltsége s felette nagy munkaereje volt. Ha öt századdal előbb, az örmény irodalom aranykorában él, bizonyára legnagyobb és legünnepeltebb írója lesz vala nemzetének.

— A negyedik közlemény jövő fizetűnkben. —

Dr. Molnár Antal.

Egyházi beszéd,

melyet plebánosi beiktatása alkalmával Gyergyó-Szt-Miklóson 1893. ján. 22-én elmondott: **Görög Joachim.**

Szeretett Hivek!

Kedves Hallgatóim!

Ha most állanék itt először: e fény, mely körülvesz; e sokaság, mely ide sereglett; s a tekintet, mely ma mind csekély személyem felé irányul, — méltán zarba ejthetne.

Ámde jó ismerősöm már nekem e szent hely, melyen állok, s a melyről annyi örömmel, annyi lelkesedéssel, szívem legtisztább meggyőződésével hat éven át hirdetem nektek Istennek szavát és az Ő igazságát.

Hogyne tudnék én hát ma bátran, elfogultság nélkül a ti arczotokra tekinteni, hisz jobbára mind kedves ismerősök azok nekem, melyekkel hat éven át együtt örültem, ha boldogság ragyogott reátok, együtt sirtam és zokogtam, ha szomorkodtatok, ha csapások és szerencsétlenségek sujtottak benneteket.

Igen, kedves Hallgatók! Most, midőn lelkem hitének tanúja, zaklatott szívünk egyedüli menedéke: e kedves templom kulcsai lettek gyarló kezembe letéve, most borúljon homály elmémre; most némuljon el ajkam, melyekkel titeket annyi éven át oly tiszta meggyőződéssel tanítottalak, oly igaz örömmel vigasztaltalak?

Most, midőn eddigi eljegyzésünk után immár hűséget esküdtem Isten anyaszentegyházának és ti nektek szeretett Híveim! — most ne mondjam ki, hogy mennyire szeretem Öt; most hallgassam el, hogy míg Isten napjaimnak kedvez, a ti boldogságtok lesz minden vágyam, egyedüli törekvésem.

Oh ha e perczben lelkem sugalmát követhetném, mint szeretném én ti nektek elmondani, mennyire magasztos és fönséges a cél, mely előttem lebeg, s hogy mily nehéz és súlyos a kötelesség, mely gyöngé vállaimra nehezedik.

De az idő parancsol velem. Be kell érnem tehát ezúttal azzal, hogy bemutassam, habár csak főbb vonásai-ban, azt a feladatot, mely az apostol szavai szerint „az angyaloknak is félelmetes“, s a melynek megoldására — Isten segítő kegyelmével — e percztől fogva, minden erőmből törekedni fogok.

„Emberfia! Órállóul adtalak én téged Izrael házában; hallván azért az én számból a beszédet, hirdesd meg nekik.“

Ime a parancs, melynek engedelmeskedni tartozom.

Hirdetni az igét, mely „a zsidóknak botrány, a pogányoknak bolondság, nekünk pedig Isten ereje.“

„Légy rajta alkalmatosan és alkalmatlanul; ints, kérj, dorgálj fáradhatatlanul, teljes türelemmel és tudományjal!“

Itt, e szent szószék lesz az őrtorony, honnan szent vallásunk igazságait ti nektek hirdetni fogom, s lobogó lángját — mint hajdan a Vesta templomában égő örök-tüzet — a világ vészei által szivetekből kioltani engedni nem fogom.

S ha talán lesz idő, midőn hamis tanok, s hangzatos szólamok leple alatt, az ősi tagadás szelleme majd

felém is közelít, hogy gondosan kikészített, kényelmes há-
lójába kerítsen; midőn a tünődés óráinak felzavart csend-
jében érezni fogom, hogy én is egy tovahaladt kornak
vagyok gyermeke, melynek zászlójára e szó van felírva:
„előre!“ s nyugtalan elmém harezra fog kelni boldog-
ságért epedő szivemmel; midőn a száműzetés, a pallos,
a börtönajtók helyett, mindennél legdrágább kincsem —
lelkiismeretem lesz a nehéz próbára kitéve: akkor
várok, várok míg a zaj lecsöndesül; s ha ezalatt elvo-
nulni látom magam előtt az évszázadok hitét, a hősök
és vértanúk ezreinek meggyilkolt tetemeit; ha elémbe jó
isteni Üdvözítőm jóságos arczczal, vértől ázott könnyes
szemekkel, s ismét panaszra nyitván ajkait felém kiáltja:
„Én gyermekem, drága népem, te ellened mit
vétettem? — felelj nekem!“ Oh mondjátok szerez-
tett Hallgatóim! lesz-e oly kemény kárpit, mely e sza-
vakra meg ne repedjen; lehetnek-e oly erősek térdeim,
hogy porba ne omoljanak, ajkaim oly lezártak, hogy fel
ne kiálthassak: „Én uram! és én Istenem!“

»Tied vagyok, tied U r a m,
E sziv, e lélek!
Kit szeretnék, ha Tégedet
Nem szeretnék?»

Ha látni fogom az ingadozó elveket, az örökösön
változó véleményeket, melyeket az emberi tudás és a ro-
hanó kor hullámai felszínre dobnak; s tekintetem a ren-
dítetlen sziklára esik, mely az évezredek hiú törekvései-
vel daczolva, fönséges nyugalommal áll a vihar között,
s a habok zugásából megfélemlíthetlen bátorsággal kiált-
ja: „A ki e sziklához ütődik, megsérül; a kire
pedig eszikla esik, — agyonzúzza azt!“: akkor
nincs, nem lesz hatalom, melyért lelkiismeretemet, s a
gondjaimra bizottak boldogságát árúba bocsássam; nem
lesz tekintély, melynek szemébe ne merjem mondani:
„Nem lehet!“; mert „a ki másként tanitana, mint
a Krisztus egyháza, még ha égi angyal volna
is az, átkozott legyen! — dörgi a nemzetek nagy
apostola, Szt-Pál.

S ha így szentegyházam megmásíthatlan tanítása nyomán feltártam előttetek az eget, ha a csillagok milliárdjain túl megmutattam ti nektek Istent, mindnyájunk közös atyját, az árvák gyámolát, a szenvedők és szomorúak vigasztalóját; akkor az égről a földre mutatok, s így szólok: Nézzétek!

»Ez a föld, melyen annyiszor
Apáink vére folyt,
Ez, melyhez minden szent nevet
Már annyi év csatolt!«

Megmondom ti nektek, hogy

»A nagy világon e kívül
Nincsen számunkra hely;
Áldjon, vagy verjen sors keze —
Itt élünk, halnunk kell!«

Elmondom majd, hogy Isten egy szívnek egy kebelt teremte, s egy embernek egy hazát, melyet végleg helleltünkig szeretni, s annak javát minden erőnkől, minden tehetségünkkel munkálni legszentebb kötelességünk.

Elmondom majd ti nektek, hogy ha eszméink, elveink és értelmünknel fogva a világnak mindenütt polgára, az emberiségnek tagja vagyunk, de szívünk csupán hazánk tulajdona, s ha sir, ha küzd, ha fáj is, — mint gyermek a bölcsőbe — mindig és örökké csak abba vágyik vissza.

S Ádámnak kétségbeesése éden bezárult ajtajánál, Jeremiás siralma feldúlt hazája romjai között, Jézusnak könnyei Jeruzsálem falai előtt...; ép úgy mint apánk csókja, anyánk szerelme, porladó kedveseink mohos fejfái, s a hajnal bíborában megjelenő — édes hazánkért elvérzett hőseink szelleme, — mind, mind a zsoltáros esküjét fogják viszhangozni: „Ha elfeledkezem rólad Jeruzsálem, legyen elfeledve jobb kezem; torkomhoz ragadjon nyelvem, ha meg nem emlékezem rólad, ha Jeruzsálemet nem teszem fővígasságom: főszerelmem tárgyává!“

Igen kedves Hallgatóim: „Istenért s a hazáért“ volt a régi Rómának jelszava. Ez lesz az én hitvallásom is, mely ajkaimról el nem fogy soha!

És ha e kettős kötelességet szívetekbe bevéstem, ha a titeket szerető Isten mosolyát megláttátok, ha a törvények tisztelete, s polgári kötelességtek teljesítésének édességét már élveztétek: oh mi könnyű lesz akkor nekem, a tiszta erkölcs útját ti nektek megmutatnom; mi édes lesz imádsághoz szokott, munkaszerető karjaitokat családotok és felebarátaitek ölelésére buzdítanom.

Mi könnyű lesz elmondanom, hogy a tiszta, bűn nélküli szívek békéje fölér a földkerekség minden kincsével, s túlragyogja az álnok világ összes tapsait és dicséretét.

Mi édes lesz elmondanom, hogy a hitvestársak egymás iránti bizalmában, hűséges- és szeretetében ragyog vissza az egyetlen boldogság, melyhez hasonló élvét, s tisztább gyönyört a hálátlan föld gyermekének adni nem képes soha.

Mi könnyű lesz édes hitünk emlőin felserdült gyermekeitek ártatlan szívébe, a szülők iránti szeretet s előjárók iránti engedelmesség szent érzelmeit beplántálnom, és a kisdedeket magához ölelő Üdvözítő szavaival nekik elmondanom, hogy: „Ilyeneké a mennyeknek országa!”

Mi édes lesz akkor a fájó szívek fölé hajolva oda-súgnom nekik, hogy: jó Atyánk nekünk az Isten, s mind meg vannak számlálva a könnyesepek és fohászok, melyek álmatlan éjszakáink kinos csendjében keblünk-ből fölszakadnak.

Mi könnyű lesz így a bosszúálló kezéből a követ, a gyilkot kiragadnom, s visszaadnom annak, a ki így szólt: „Ényém a bosszúállás, s én megfizetek mindenkinek cselekedetei szerint! — Ti pedig midőn imádkoztok, így imádkozzatok: És bocsásd meg nekünk a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknek.”

És mi édes lesz így a nélkülözést, a nyomort, melyekkel útaitokban találkoztok — testvéretek-ké tennem, s isteni Üdvözítőnk szerető szívében jutalmatok gazdag forrását előttetek megnyithatnom.

Igy fogok én aztán kedves Hallgatóim! eljutni ahhoz a legnagyobb kitüntetés- és dicsőséghez, hogy mint becsületes hiveknek becsületes papja állhatok meg előttetek, kiknek hibáit és tévedéseit, saját gyöngeségem s emberi gyarlóságom fogják kiegyenlíteni.

Igy fog bennem e tudat boldogsággá magasztosulni, midőn csecsemőitek homlokát a szeretet Istenének jelével megjelölhetem, s a legszentebb Áldozatban naponkint rólatok s tietekről megemlékezhetem.

Igy fogom én szivetek szerelmét Isten trónjához juttatni, s megkötött frigyeteket — legszebb nászajándékul — örökké tartó hűségtek s szeretetetek egyedüli biztosítékával, Istennek mindeneket betöltő áldásával megkoszorúzni.

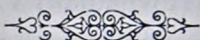
A gyónószékben barátotok, betegeitek ágyánál rokonotok, testvéretek leszek, hogy így egygyé folyhassanak majd könnyeink is elhúnyt kedveseitek koporsója fölött, s egybeolvadjanak fohászaink az Ur oltára zsámolyánál.

És ha majd, mint egykor az angyali tudós aquinói szent Tamás előtt — lelkiismeretemben megjelenék az Ur, s ismételné ama boldogító szavakat: „Jól irtál rólam Tamás! mond, minő jutalmat kívánsz?“ „Semmit egyebet, — kiáltanék fel én is — csak Téged Uram!“ s a te szent áldásodat, melyért mostantól fogva könyörgök.

Áldásodért, mely szálljon: szeretett Anyaszentegyházamra, s annak dicsően uralkodó fejére, szentséges Atyánkra, ki magas korában is ifjú erővel és buzgalommal küzd, harczol egy elvért, melybe az emberiség üdve, boldogsága van letéve; felséges apostoli Királyunkra, kinek homlokát oly méltán ékíti szent István koronája, — hadd „lelje népe boldogságán örömét, hír, szerencse koszorúzza szent fejét!“

Édes magyar hazánkra, hogy minden fia vallás-, nyelv- és pártkülönség nélkül érezze, hogy csak az összetartás tehet erőssé; hogy csak az erős hitből fakadó tiszta erkölcsök biztosíthatják a józan fejlődést és haladást, s hogy e sokfelől szorongatott szegény hazát csak az az erős kéz tarthatja fenn, mely azt nyolczszázadon át vezette.

És végül áldásodért könyörgök édes Istenem! mely szálljon ti reátok kedves hiveim, kiknek lelki gondozását az isteni Gondviselés reám bizta, hogy mindvégig hivek maradván őseitek hitéhez, szeplőtlenül megőrzött becsületéhez, remegés nélkül mondhassam el majd egykor az örök Biró előtt: „Ihol Uram, a kiket nekem adtál, megtartottam őket a Te szent nevedben, s közülök egyet sem veszítettem el!“ Amen.

Az áusztiai örmények.*)

A) Galiczia.

A lengyelországi örmény telepek multjáról részint önálló művek, részint lapok szólnak; ezt a multat még fel kell világosítani. Jelen alkalommal mi nem ezt szándékoljuk, hanem körülményesen akarunk szólni a jelenlegi lengyel-örmények egyházi, iskolai és nemzeti állapotáról. Elmondjuk azt, a mit mi részben személyesen láttunk, vagy hitelt érdemlő forrásokból meritettünk.

Galicziában maradékai laknak azon nagy örmény kolóniának, mely mintegy 40.000 családból állott. Most e tartományban csak 4.000 lélek tartozkodik; ezek közt kevés a nem-egyesült, legtöbb: örmény szertartású róm. katolikus.

A lengyelországi (galicziai) örményeknek van saját megyés örmény püspökük, ki Lembergben (Ilov) lakik. Ezek a XVII. században (1626) egyesültek Rómával. Ezen időig a lebergi örmény püspöki széken 11 nem-egyesült (luszávorshnágán) püspök ült, kiknek elseje I. János (1365-ben) és az utolsó Meszrob püspök volt, ki a XVII. század elején pásztorkodott.

*) Ezt a cikket a tiflisi »Méság« számára Szárucháneán írta, ki a bécsi mechithárista zárdának volt növendéke. Taval nyáron járt Galicziában, Bukovinában, Bécsben, Budapesten; le akart jönni Szamosújvárra is szerkesztőségünk látogatására; azonban sietős dolgai miatt kénytelen volt szándékától elállani. Szerk.

Az egyesülés után az első püspökük Thoroszovics Miklós volt, ki az örmények előtt 'Nigol' (Nicol[aus]) név alatt ismeretes; ez térítette meg még pap korában nemzetfeleit. Fáradsága jutalmául kapta a lembergi örmény kath. püspökséget. Utána még 10 kath. örmény püspök kormányozta e megyét. Itt következik ezek névjegyzéke Nigoltól kezdve:

1. Thoroszovics Miklós (Nigol) 1626—1681;
2. Hunánián *) (Hovnánián) Vártán 1681—1715;
3. Augustinovics János. 1715—1751;
4. Augustinovics Jakab. 1752—1783;
5. Thumánovics Jakab 1783—1788;
6. Szimonovics János 1799—1816;
7. Vártereszics Kajtán 1818—1831;
8. Stephánovics Samuel. 1831—1858;
9. Szimonovics Gergely. 1858—1875;
10. Romáskán Gergely 1875—1891;
11. Iszáhágovics (Iszákovics) Izsák 1882—

Az utolsó, ki most is kormányozza a lembergi örmény kath. egyházmegyét, — érseki méltóságra emeltett; született 1824 jún. 6-án, pappá szenteltetett 1848-ban. Habár a 11 főpap közül kilencznek neve vics-ben végződik, azért mind a 11 örmény.

A lembergi örmény kath. egyházmegye védszentje Világosító Szt-Gergely, kit nagy tiszteletben tart minden örmény.

A consistorium elnöke maga az érsek; tagjai Kájétánovics Kajtán, Szimonovics János és Márdiroszovics János. A consistorium titkára Szimonovics János, jegyzője Movszeszovics Miklós. A consistoriumi gyűlések napjai nincsenek meghatározva; akkor tartanak ülést, mikor a szükség kívánja. A nyelv általában lengyel, ritkán használják az örményt is. Egyházi ügyekben a levelezés Rómával, vagy a hivatalos levelezés más püspökökkel latin nyelven történik. Latin nyelven vannak szerkesztve az egyházmegye egyházi kiadványai is. — A consistorium

*) Ez előtt tett vallást az igaz hitről az erdélyi örmények püspöke Minász.

egyúttal egyházi ítélő tanács: ez vizsgálja meg a lengyel-örmények házassági ügyeit; a tanácsban a vádlói tisztet Szimonovics János viseli. A tanács határozatai ellen lehet felebbezni a lemergi latin, vagy görög katolikus metropolitákhoz. A consistorium tagjai egyszersmind vizsgálók is: Kájétánovics a pastoralisból, Szimonovics az erkölcstanból és Márdiroszovics az egyházjogból.

A lemergi örmény kath. egyházmegye három decanatusra oszlik: 1) a lemergi, 2) a kutii és 3) a stanislavopoli detanatus. A galiczai és bukovinai örmények e három decanatushoz tartoznak. Az egész egyházmegyében az örmény katolikusoknak 10 templomuk van, melyek körül 4 kincstári (császári védnökség alatt), a 6 vagy nemeseké, vagy a közönségé. E templomok, különösen azok, melyek Lembergben és Csernoviczben épültek, igen költséges és jelentős épületek.

1. A lemergi decanatus. Lembergnek 110.000 lakosa van, kik közül több mint 20.000 zsidó; az örmények száma itt 180. A lemergi katolikus örmények temploma „Örmények székesegyháza“ név alatt ismeretes. A hagyomány azt mondja, hogy midőn az „áni“-i menekültek Lengyelország ezen tájékára jöttek, Lembergben maguk számára 1183-ban fából készült egyházat emeltek; de 1363-ban ők maguk: az örmény kolonusok azt lerontván, helyébe kő-templomot építették. Augustinovics Kristóf örmény bíró 1823-ban saját költségén a nagyoltárt és az egyház más részeit kijavította; végre 1860-ban gyűjtésből az egész templomot megújították. A templom „Mária mennybemenete“ tiszteletére van szentelve. Plebánosa: Kajetánovics Kajtán. Ezen kívül van Lembergben még öt örmény pap: Távitovics, Movszeszovics, Bogdánovics, Sdejntl és Vojtát; a két utóbbi születésére nézve nem örmény; a latin ritusról tértek át az örmény ritusra és az örmény érsek főnhatósága alatt állanak. Lemberg közelében lévő Vulgá faluban is van egy örmény kápolna, hol évenként, csak háromszor: nagy ünnepek alkalmával mondanak misét.

Van Lembergben örmény apáca-zárda, leányiskola és örmény árvaház. A lengyelországi örményeknek nincs

seminarium; azért növendékpapjaik a lemergi latin seminariumban tanulnak. A tartási díjt e célra adott pénz kamataiból, az örmények fizetik. A latin seminariumban jelenleg ez a négy növendékpap van: Bedrovics, Boghoszovics, Márámoros és Pêkovszki. Az örmény ritusú papokat a megyés örmény püspök szenteli fel.

2. A stanislavopoli decanatus. A főesperes: Romáskán Mihály Stanislavopolban lakik. E decanatusban négy örmény lakta város van: Stanislavopol, Tisminica, Brézany és Lysiec.

1) Stanislavopolban az örmény katolikusoknak már 1663-ban volt plebaniájok és egy fából épített templomuk, mit az örmény Podogi András, Krakó város polgármestere alapított; ennek fia 1744-ben kőtemplomot kezdett építeni, mit 1752-ben be is fejeztek. Megújítottatott 1830-ban, azután 1854-ben. Az a borzasztó tűzvész, mely 1868-ban az egész városban oly nagy pusztítást vitt véghez, megrongálta az örmény templomot is; felépítettett a következő (1869) évben. A templom mellett közvetlenül fekszik a plebániái lak. Romáskán a plebános. A templom czíme: Szűz-Mária szeplőtelen fogantatása. Stanislavopolban és ennek közelében fekvő négy faluban összesen 175 örmény lakik.

A stanislavopoli köz ségi temetőben van egy régi kápolna, mit az örmény Bogdánovics István és neje Ripszima építettett; megújították 1868-ban. Itt az örményeken kívül a latinok és görög katolikusok is mondhatnak misét.

2) Tisminica. Ez a plebania alapult 1699 márcz. 16-án. Itt is előbb fatemplomot építették „Szűz-Mária-mennybemenetele“ nevezet alatt; 1759-ben e helyébe kőegyházat építették, mit 1791-ben Thumánovics Jakab lemergi örmény érsek szentelt fel. Ez az új templom Szt-Kajtán tiszteletére épült. A tisminicai plebániát a bécsi mechitharistáknak adták át; most Gosdecki Bertalan mechitharista kormányozza ezt az egyházat, ki születésére lengyel-örmény és a bécsi mechitharista szerzet tagja. A tisminicai örmények száma 120; az örmények temetőjében Ohanovics Miklós 1829-ban kápolnát építettett.

3) Brzézány. Az idevaló örmény templom 1764-ben épült, de 1810-ben leégett; 1828-ban „Szeplőtelen fogantatás“ név alatt új kőtemplom épült, mi közös költséggel 1880-ban megújított. Az anyakönyvet 1785-ben kezdték vezetni. A plebános Theodorovics József; itt 240 katolikus és 1 nem-egyesült örmény van. A Brzézány közelében levő Bojsovic nyaraló helységben az örményeknek csinos kápolnájuk van, hol néha-néha isteni szolgálatot is tartanak.

4) Lysiec. Nem lehet megtudni, hogy mikor alakult itt örmény község, de az örmény katolikusoknak 1728-ban már volt plebaniájuk. A mostani nagy kőtemplom 1852-ben épült, mit a lebergi örmény érsek 1883-ban szentelt fel. Öt oltár van e templomban. A római szék 1782. júliusban kelt decretummal ezen egyház hiveinek részleges és teljes bucsút engedélyezett, miben a hívők csak a következő napokban részesülhetnek: Szűz-Anya szeplőtelen fogantatása, gyümölcsoltó, mennybemenetet, karácsony, Szt-József, és Szt-Anna — Világosító Szent-Gergely két nagy ünnepe (az ereklyék megtalálása: *qbuu vzhuunug* kiud nêschárácz és kijövet a veremből: *uiv b dhuu-utv* jêlên i viráben). Két grófné e templom kegyúrnője. A lysieci örmények nagyobb része ellatinosodott, azért e templom még 1796-ban a latin püspök joghatósága alá ment. E helyébe Opertin faluban örmény templom épült. A lysiec-i örmények közül ellatinosodott 560 lélek, míg az örmény ritust csak 94-en követik. Van itt 9 nem-egyesült örmény is. A templom mellett levő temetőben Kristofovics Jakab nevű pap 1872-ben egy csinos kápolnát építtetett Világosító Szt-Gergely tiszteletére, hol évenként két ízben mondanak misét.

3. A kuti-i decanatus. E decanatus központja a lengyelországi örményeknek; itt őrizték meg legjobban az örmény nyelvet és népszokásokat. A kuti-i decanatus magában foglalja Gáliczia egy részét és Bukovinát. A decanatus egyházi feje Midulszki volt, ki nem rég halt el.

Gálicziában: 1) Horodenka. A horodenkai örmények egyháza 1706-ban épült az Istenanyja (Szeplőtelen fogantatás) tiszteletére. Világosító Szt-Gergely névvel most

építtek külön oltárt ezen egyházban. Gazdag földbirtokait Bodogi Miklós ajándékozta; másoktól is kapott ez az egyház ajándékokat. Plebánosa Gosinski Antal. Az örmények el vannak szoródva az egész vidéken; számuk meghaladja a 350-et. A környék minden falvában, — hol 10—15 örmény van, — vagy egyesek, vagy a község örményei, vagy a horodenkai egyház költségén külön kápolnákat építettek.

2. Kutii. Itt maradt meg a maga épségében az örménység, itt közönségesen használják az élő örmény szót; itt van a legtöbb örmény: 1200 katolikus és 10 nem-egyesült. A kutii örmény egyházat 1756-ban alapította, III. Ágost lengyel király idejében, Bodogi grófné; 1793-ban szentelte fel Thumánovics Jakab lemergi örmény püspök az Istenanya (Szeplőtelen fogantatás) tiszteletére. E szentegyház 20 évvel ezelőtt elégett, de gyűjtésből összejött pénzzel ismét felépítették 1875-ben. E templomot egy 1787-ben kelt császári parancs értelmében az osztrák kormány anyagi segélyezésben részesíti. A plebános Mosoro Jakab czimzetes kanonok. Van Kutiban még két örmény kápolna; a helybeli temetőben levőt Romáskán Ripszima építette és a másikat, mi Pánilov faluban van, Boghoszevics Anna.

3. Szniátin. A szniátini örmény fatemplom 1631-ben épült; az örmény plebánosok ezt még háromszor újra felépítették, míg végre 1801—1805-ben nagy kőtemplom épült gyűjtés útján az Istenanya (Mennybemenetel) tiszteletére. E templomban 4 oltár van: Szűz-Mária, Világosító Szt-Gergely, Paduai Szt-Antal és Szt-Dávid oltára. Ezen egyháznak a szniátini örmény község a kegyúra. Plebános Romáskán Mihály czimzetes kanonok. Szniatinben és a környék falvaiban lakó kath. örmények száma 420; a nem-egyesülteké 3.

B) Bukovina. Aránylag itt is nagy számmal laknak örmények. A nem-egyesült örmények lakóhelye Szucsává. Örményeket találunk Csernoviczban és Szucsávában.

1. Csernoviczot tekintik a lengyel-örmények központjának. E városnak 45.000 lakosa van, kik nagy rész-

ben lengyelek és románok. Az örmények temploma igen szép, 160.000 forintnál többre van becsülve. — 1875-ig nem volt az örményeknek saját templomuk, hanem a latin templomban gyűltek össze, melyben 1836-ban Világosító Szt-Gergely tiszteletére külön oltárt építettek volt. De mivel az örmények főhajtása az volt, hogy végre saját templomukban dicsérhessék az Urat, 1870-ban szép összeg pénzt gyűjtöttek — és letették alapját annak a templomnak, mely Világosító Szt-Gergely tiszteletére épült. A szentegyház költségeinek fedezéséhez nagy összeggel járult nemcsak a magyar Király, hanem az osztrák vallásügyi miniszter is.

Ez volt Bukovinában az első katolikus örmény templom. 1871. okt. 10-én fejezték be az épületet és Romáskán Gergely plebános nagy ünnepélyességgel tette Világosító Szt-Gergely pompás képét a főoltár fölé; 1879-ben szenteltetett fel.

A csernoviczi örmény kath. egyházat IX. Pius pápa is kiváló figyelmére méltatta, ki maga részéről egy szép feszület-képet ajándékozott e templomnak és egyúttal évenként két búcsút engedélyezett, egyiket Világosító Szt-Gergely napjára (kiud nêschárác: az ereklyék feltalálása) és a másikat Szűz-Anya születése napjára. A mostani plebános Gáspárovics Kajtán. Csernoviczban lakik a kutii decanatus főesperese, ki a környék 53 falvának pásztorja. Csernoviczben 200 örmény család: közel 1000 örmény kath. lakik; a nem-egyesült örmények száma 13. Van Csernovicz körzetében 2 örmény kápolna is; az egyik a városi temetőben és a másik Poján-ban; néha-néha ezekben is tartanak isteni szolgálatot.

2) Szucsávában nagyobb számmal vannak a nem-egyesült, mint a katolikus örmények. Van itt a nem-egyesülteknek saját templomuk és két papjuk; e papok ellátogatnak olyan helyekre, hol nem-egyesültek laknak és gondoskodnak ezek lelki szükségeikről. Gyakran mennek Bécsbe is, hol mintegy 40 nem-egyesült örmény tartozkodik.

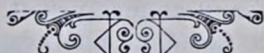
Ellenben a katolikus örményeknek nincs saját templomuk, hanem a latin egyházban építettek maguk szá-

mára Világosító Szt-Gergely tiszteletére egy oltárt; ennek az oltárnak a magyar Király a kegyura. Papjuk van. A Szucsávában lakó nem-egyesült örmények száma 872. Öszsesen: 1086.

A lemergi katolikus örmény püspök joghatósága alatt 49 pap van, kik lekipásztorkódnak 3993 örmény kath. lélekből álló közönség felett. Ellenben a nem-egyesült-örmények száma Gáliczia- és Bukovinában 907. E számokat a lemergi consistoriumnak, 1891-ben véghez vitt összeírásából meritettük; azért pontosnak lehet tekinteni.

Örményeknek vettük azokat, kik járnak örmény istenitiszteletre, többé-kevésbé beszélnek örményül és minden lelki szükségükben örmény szertartású paphoz fordulnak; ellenben azon örményeket, kik minden összekötést az örmény templommal és érintkezést az örmény pappal megszüntettek és menyekzöt, temetést, keresztelest latin pappal végeztenek, nem vettük fel e kimutatásba; mert akkor megtöbbszörödött volna ez az 5000-re menő összeg.

Sz. K.

Az örmény gyermek.

Irta: Dr. Wlislöckiné Dörfler F. Anna.

II.

— Befejező közlemény. —

Orményországban a csecsemőt keresztelelésig csakis egyszerű rongyokba burkolják; keresztelese után pedig egy ingecskét és egy mellényforma felöltőt (árd-ráluk-nak nevezve) adnak reá. Az ottani örmény néphit szerint valami ruha formát azért nem szabad a csecsemőre adni keresztelese előtt, mivel a gyermek keresztelelésig tisztátalan és ha véletlenül keresztelest ilyen ruhadarabban meghalna, azt az embert, ki a gyermekre a ruhát feladta, kimondhatlan szerencsétlenség érné. Ép úgy tilos a gyermeket keresztelese előtt bölcsőbe fektetni.

A Saruró-Daralagesk körül lakó Eriván tartománybeli örmények különös szerkezetű bölcsőt használnak gyermekeik számára, mely az örmény anyák praktikus észjárásának csakis dicséretére válik. Egy körülbelől egy méter hosszú és harmad méter magas és ugyanannyira széles deszkaszekrény fenekével két félkörforma deszbadarabon nyugszik. Ez a voltaképeni bölcső, melynek két végén (a fej és lábnál) két gömbölyű fadarab van megerősítve. Ezen fadarabok tetejére a bölcső hosszában egy pálcza van fektetve, melyre gyöngöt, kagylót, játékszert kötnek, hogy mulassa magát a kised. A bölcsőben egy jűhszörrel töltött matrác és arra egy kendő van ráborítva; mindkettőnek közepén van egy lyuk, mely egy, a bölcső fenékdeszkájában levő lyuknak megfelel. A gyermek feje és lába alá külön-külön kis párnákat tesznek, úgy, hogy a lyuk felett egy kis mélyedés támadt. Ha a gyermeket a bölcsőbe belefektetik, úgy ezen lyukon keresztül egy fából készült és belől viaszszal bevont csövet tesznek, melynek alsó vége a bölcső fenekén megy át, felső vége pedig a gyermek alfeléhez illesztetik. A gyermeket így aztán betakarják és zsinorral lekötik. Ily módon a csecsemőt 3—4 napig is nem kell tisztába tenni vagy csak a bölcsőből ki is emelni, mivel nedvesség nem éri a csecsemőt, és ő mindig tiszta, száraz ágyban fekszik.¹⁾ Ha az anya gyermekét szoptatja, a bölcső fölé alkalmazott pálczára támaszkodván, végzi tápláló kötelességét. Itt felemlitendő még, hogy az örmény anya hetenként 2—3-szor sóval vegyített czukorporba mártván mutatoujját, azzal gyermekének száját bekeni, nehogy a csecsemő valami szájbetegséget kapjon.²⁾

Az örmény gyermek legelőször életében nem a saját anyja emlőit szopja, hanem elébb három napig idegen nő szoptatja, csak azután adják át édes anyjának. Általában a Kuban vidékén lakó örményeknél nem ritka eset, hogy a nagyanya (egy körülbelől 40 éves nő) átveszi az újszülöttet és hogy lányának nyugalma legyen, a gyermeknek oda tartja emlőit, melyekben rövid idő alatt tej képződik, úgy hogy a nagyanya szoptatja unokáit, a

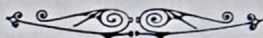
¹⁾ »Globus» 1880. évf. 270 l. — ²⁾ Ploss II. 153.

nélkül, hogy rövid idővel előbb szült volna.¹⁾ A gyermek rendszeren egy évig szopik, s csakis a tiflisi kerületben szokás a gyermeket 3—4 évig szoptatni. Ott is — mint mi nálunk is — az a balhiedelem divik, hogy ez által a gyermek erősödik és az anya nem esik addig teherbe, míg szoptat. A csecstől való elválasztásnál az örmény anya bekeni emlőit nemcsak keserű folyadékkal, hanem az eriváni kerületben kátránnyal, sőt marhatrágyával is.²⁾ Az anyatej mellett a gyermeknek már az első hetekben egy pépforma eledelt is adnak, melyet tehéntejből, a „pats“ nevű lisztből, czukorból és az Eleagnon hortense növény gyümölcséből készítenek.³⁾ Fájdalom az örmények közt is divik az a szokás, hogy a gyermeket opiummal vagy mákkal altatják el.⁴⁾

Ámbár a szegényebb sorsú örmény nő jó sokáig szoptatja gyermekét, úgy mégis szerfelett igyekszik arra, hogy magzata mielőbb lábon álljon és járjon. Erre egy „tsèrik“ vagy „tshor“ nevű készüléket használnak. Hogy a gyermek hamar tanuljon lábon állani, úgy a „tserán“ nevű készüléket alkalmazzák. Ez egy háromszögű, kerekken járó faszekrény, melybe a gyermeket beleállítják. A „tsèrik“ vagy „tshor“ pedig egy négyszegletű függőlegesen álló faráma, melynek alsó párkánya két kerékhez van illesztve. Ezen két kerék tengelyének közepéből egy pálcza megy előre, melynek végére szintén egy kerék van alkalmazva. Ezen pálcza kerékkel ellátott végét az említett függőlegesen álló faráma felső párkányával szintén egy pálcza köti össze. A gyermek megfogja kezecskéivel a ráma felső párkányát s az egész készüléket ez által előre tolvá, önkénytelenül követi azt. A jelisawetpoli kerületben Kasach környékén lakó örményeknél a „tsor“ még egy más fajtája is van divatban. Egy körülbelől 35 cm. hosszú, a földbe vert bothoz egy szintén oly hosszú, vizirányos, mozdítható pálczát kötnek. A gyermek megfogja a vizirányos pálczát és vele együtt a függőleges bot körül foroghat.⁵⁾

¹⁾ u. ott II, 156. — ²⁾ Garril Oganisjanz Kawkas 1879, 58 sz. — ³⁾ Ploss II. 186; »Globus« 1880, 16 sz. 254 l. — ⁴⁾ Ploss II, 233. — ⁵⁾ Garril Oganisjanz »Kawkas« 1879; »Globus« 1880, 38 köt.

Ezek volnának, röviden előadva, mindazon örmény szokások, melyek a csecsemőre vonatkoznak és a melyeket az eddigielé megjelent útleírásokból és néprajzi művekből sikerült összeállítani. Bizonyára vannak még számtalan ily szokások a külföld örményei között, a mely szokásokat majd egykor valamelyik örmény tudós egybegyűjteni fogja; nekünk egyelőre a közlöttek is egy kis képet nyujtanak a külföldi örmények családi ételéből.

Ujabb nyilatkozatok a magyar Choreneiről.

I.

A „Fővárosi Lapok“ ezt a derék czikket hozta:

Régi idők embereinek viselt dolgairól, küzdelmeiről szól az a történeti mű, mely nem régiben magyar fordításban is megjelent. A történeti adatok beburkolva a naiv képzelem bűvös meseibe; események, melyeknek végső láncszemei már e földön túl vannak; historia, rege, valóság és káprázat bámulatos kapcsolatban, sajátos összevisszaságban találhatók e könyvben. Igazában Örményország őstörténete akar lenni, azonban egész Elő-Ázsia felelevenedik, életre kel e lapokon, s az örmények ősrégi történetéhez az összes előázsiai népek tarka szövedékű regevilága szolgáltat misztikus világitást.

Történetiróra nézve valóban nehéz érdekesebb és sajtászerűbb korszakot elképzelni, mint az volt, a melyben Chorenei Mózes élt és működött. Nemcsak a kornak érdekes eseményei miatt, melyek a történetvizsgáló figyelmét fokozott mértékben magukra vonják, hanem annál a szellemi anyagkészletnél fogva is, mely ekkor összegyűlt és a közfelfogásra és gondolkodásra hatott. Éleadatainak tanúsága szerint már a negyedik században férfikorba jutott Chorenei — 370 körül született — s csak az ötödik század vége felé, 489-ben halt meg. A klasszikai irodalom egész teljessége állott előtte. Mindahhoz, mit a görög szellem nagyot, maradandót alkotott, könnyen hozzáférhetett, s mindebből merithetett előadásmódjának, művészetének fejlesztése és tökéletesítésére. Ehhez azonban egy másik nem kevésbé jelentéktelen elem társult: a keresztény hagyomány, a kereszténység szellemi gazdagsága, mely akkor a korán megtért örménységnek már közkincese volt. Ime: a klasszikus irodalmak hatása. Örményország pogánykori története keresztény képzetekkel tarkítva, a kereszténynyé vált örmény nemzet első századainak rajza együttesen foglaltatnak és nyomozhatók e könyvben. A szellem fejlődésének vizsgálója előtt, mint

psychologiai tanulmány sem lehet érdektelen e mű, melyben oly különféle szellemi áramlatok ellentétes hatásai figyelhetők meg. Chorenei nem közönséges lelkére mindezek nagy mértékben hatottak, s úgy tűnik föl, mintha e hatásokról akarna számot adni, midőn művét megírja. Mit nem tudna e műből kiolvasni egy Herder? Nem az eseményekre figyelve, hanem azt a gondolkodásmódot, szellemet vizsgálva, mely belőle visszatükröződik

De midőn a forrásokról beszélünk, melyekből Chorenei szelme merített, nem szabad megfeledkeztünk arról, mely talán legfontosabb valamennyi között: nevezetesen a szerző hazafias lelkesedéséről. Míg az előbbieket felfogását, gondolkodását irányították első sorban, addig ez különösen hangulatot kölcsönzött neki, mely az egész nagy munkán végigömlik, beszédessé, ékesenszólóvá teszi, és sajtáságos színezetet ad a műnek. A tudós komolyságába szerencsésen belevegyül a hazafi lelkesedése, s e két elem egyesülése teszi érdekessé a művet, mint régi irodalmi terméket.

A Bágrátuni Izsák fejedelemhez intézett levél igen érdekes bevezetésül szolgál. Benne, mint a dalmű nyitányában, megtalálhatók mindama vezérmotívumok, melyek az egész mű folyamán föl-fölhangzanak »Az isteni kegyelemnek folytonos befolyását te reád — írja Chorenei — és a Szentlélek szünetlen-szakadatlan behatását gondolataidra megismertem szép kérésedből, mikor is előbb ismerkedtem meg szellemeddel, mint személyeddel Ezt az inyemre való kérést főleg azért kedvelem, mivel az szokott foglalkozásomnak is megfelel; azért is méltó tégedet nemcsak dicsérni, hanem éretted imádkozni is, hogy mindig ilyen légy. Mert ha mi az ész által vagyunk — mint mondják — az Isten képmása, és másfelől az eszes lény előnye az értelem, és benned az iránt végtelen kívánság lakozik: akkor valóban szép vizsgálódásaid által éleselműséged fényes és tüzes lángját megőrizvén, lelkedet, mely által vagy itt, mint képmás, ékesited Továbbá, midőn látom azt, hogy Örményország uralkodói és fejedelmei, kik előttünk voltak, vagy a kik időnkben élnek, a tudósoknak, kik alattvalóik között találkoztak, nem hagyták meg, hogy az emlékezetreméltó dolgokat írják le, és arra sem gondoltak, hogy kívülről behívott tudósok ilyenféle segédkezését vegyék igénybe, és mivel mi most téged ilyennek ismerünk, azért nyilvánvaló, hogy te tartatol elődeid között legnagyobbnak és magasztos dicséretreméltónak, és mint ilyen megérdemled, hogy a történclem évlapjai rólad említést tegyenek «

Kell-e hűségesebb kép, mely Choreneiben a tudóst, a buzgó keresztényt és a lelkes hazafit együtt pontosabban feltüntesse? A tudományt szokott foglalkozásának tekinti, a fejedelemért, ki a nemzeti multra kíváncsi, lelkesül s végül mindebben a Szentlélek művét látja. A görög szellem nagy alkotásai legigazabb rokonszenvét keltik föl a görögség iránt. »Dicséretesek — úgymond — nemcsak azok a bölcsök, kik tudományukkal mások számára

nalamit kitalálni törekedtek, hanem főleg azok, kik a bölcsek e vemű találmányait készségesen elfogadták és megbecsülték. Miért is nem habozom egész Görögországot a tudományok anyjának és ápolójának nevezni. E mellett azonban ragaszkodik az ó-testamentom betűjéhez, és azokat, kik az emberi nem eredetét nem ennek értelmében fogják fel, »a Szentlélekkel nem egyező történelem-írók«-nak nevezi.

Érthető, hogy Örményország történetét a világ teremtésétől kezdi. Megjegyzi azonban, hogy mindent, mit a legrégebb időkről elmond, mint Krisztus egyházához tartozó író bizonyosnak tart. Több századdal később is szokásuk volt a történeti események elbeszélőinek visszatérni a világteremtéséhez, s különböző nemzetek vezették vissza eredetüket ó-testamentomi alakokra és történetekre. A keresztény felfogásnak tetszős volt ez a genealogia, épen úgy, mint a hogy a régi törvényhozók szívesen származtatták törvényeiket isteni lényektől, hogy ezáltal nagyobb tekintélyt és hitellességet szerezzenek nekik.

Chorenei története is szakadatlan Adámtól Háikig, az örmény hagyomány legelső alakjáig. Azonban Háik is még a regé kódébe van burkolva, s ez a kód hosszasan kísér még útunkon, melyet Choreneivel teszünk Nem lehet czélunk részletesen követnünk Choreneit érdekes útján, melyen a K. u. 441-dik évig halad, a világtörténelem igen nevezetes mozzanatait érintve, még kevésbbé történet kritikai szempontból vizsgálni egyes helyeit. Elég lesz e helyen annyit fölemlíteni, hogy kiváló modern történetírók, minők Mommsen, Gibbon, Gutschmid és mások, érdeklődéssel tanulmányozták a régi örmény irodalom e remekét; irodalmunkban Edelspacher Antal, méginkább Lukácsi Kristóf foglalkozott vele behatóbban, midőn nemzetünk őstörténetét nyomozta az örmény kútfők világánál. És ez utóbbi szempontból talán még ma sem érdektelen e mű, mely most már a magyar tudománynak is hozzáférhetővé van téve. Tetszett e munka a mi regényes történetíróknak: Horváth Istvánnak is, kinek birtokában volt a műnek 1736-ban Londonban megjelent latin fordítása, melyet mint ő maga mondja: gyakran használt történeti értekezéseiben. Mindenesetre jellemző adat Horváth Istvánra nézve! Míg azonban őt csak gondolatainak, nyomozásainak kalandozására csábíthatta az ősi örmény történetnek szövevényes rajza, addig a kritikával dolgozó történettudomány is kétségkívül nagy haszonnal forgathatja Chorenei könyvét.

Ugy az örmény nemzeti irodalomtörténet, mint a történeti tudomány kijelölte Chorenei helyét. Ez legérdekesebb forrásainak egyikét látja nagy művében, amaz pedig mint nemzetének klasszikus íróját tiszteli, ki sokban járult ahhoz, hogy az ötödik század az ó-örmény irodalom fényes kora legyen. Nyelvének szépségeiről, erejéről és sajátosságáról nagy elismeréssel szólnak azok, kik azt élvezhetik. S éppen ez az, mi fordítóinak érdemét nagyban növeli.

Chorenei magyar fordítása kétségkívül a szakismerettel készült áttünetések közé tartozik. Szongott Kristóf évtizedek óta foglalkozik az örmény nyelv és irodalom tanulmányozásával, s a ma élő arménisták között alig van nála hivatottabb egy ilyen nagy mű lefordítására. Fordításának szigorú hűségében teljesen meg lehet bízunk, a fordításhoz csatolt jegyzetek pedig igen megkönnyítik a munkával való foglalkozást. A magyar irodalomnak mindenesetre nyeresége e könyv, mely diszes kiállításban szerző arczképével el látva jelent meg.

Dr. Esztegár László.

II.

A „Kolozsvár“-ban ezeket az érdekes sorokat olvassuk :

Az állami léttel birt örmény nemzet virágzó korszakából, vagyis a Kr. u. ötödik keresztény századból egy, az örmények történetét tárgyaló nagyobb szabású és felette becses, megbízható adatokat tartalmazó munka maradt ránk Chorenei Mózes örmény történetirótól. Nevezetességet e munkának nemcsak az kölcsönöz, hogy ez az első rendszeres történelmi mű, mely az örményekre vonatkozó adatokat a legrégebb időktől kezdve — feldolgozza, hanem az is, hogy annak írója nemes gondolkodásmódot tanúsít adatainak feldolgozásában; oly gondolkodás módot, melyre ráillenek Baconak az igazi történetiróra mondott azon szavai, hogy :
 »A valódi historicus, nem csupán halomra gyűjtő hangya, annál kevésbbé önmagából szalakat eregető pok; hanem a fúrge méh szorgalmát és ügyesen alakító finom tehetségét műveiben egyesítő lény.« A nemes gondolatmenet mellett Chorenei művében az érdekesség is szembeötlő. Ezen érdekességet mi nem a szelleműs előadásban, még kevésbbé azon módszerben keressük, melylyel az író adatait feldolgozza, hanem azon sajátágos körülményekben, melyekben munkája létrejött és azon sokféle, nagyobbbrészt teljesen ismeretlen forráshelyekben, melyeket ő művében előtüntet!

Már maga az a körülmény, hogy munkájának megírására Pákráduni Izsák örmény fejedelem felkérésére vállalkozik, hogy művében különböző, régi görög és syrus íróktól vesz fel azelőtt ismeretlen tudósításokat — elegendő annak igazolására, hogy Chorenei működését érdeklődéssel szemlélhessük. És szemléljük is; mert az érdekessége miatt »az örmény történetírás Herodotjá«-nak nevezett Chorenei munkája — mint Gutschmid megjegyzi — nemcsak az örmény hagyomány és monda levéltára, az örmény nemesség aranykönyve, hanem egyúttal a legrégebb történelmi mű is, mely a Szentírás után Keletről jött át hozzánk.

Ezen nagy, magyar fordításban is épen most megjelent, 300 lapra terjedő munka három részre oszlik. Az első könyv a Háik dynastiának történetéről szól, vagyis azon időről, mely Háiktól, az örmények ősapjától az Arsacidák koráig terjed. — A második

könyv tárgyalja az Arsacida dynastiának időszakát, Válárszákból, az örmény-párthus Arsacida királyi ház alapítójától Tiridátesz király haláláig, Kr. u. 333-ig. Végül a harmadik könyv azon viharos időkről szól, melyek lefolytak II. Chosrov királytól kezdve az örmény Arsacidák trónjának felforgatásáig 433-ban Kr. u.

A felosztásból látható, hogy Chorenei nagy elő- és igazságszeretettel foglalkozott a legrégebb időktől egész koráig lefolyt eseményeknek feldolgozásával. Foglalkozott nemcsak akkor, midőn munkája érdekében felkutatta Alexandria, Athén, Konstantinápoly könyvtárait, beutazta Örményországot, felkereste a főnemesi családok levéltárait, — hanem akkor is, midőn elment Edessába, a hol az örmény uralkodóknak Niszibiszből (Mesopotamia) Ábágár király által átszállított évkönyvei és egyéb országos okmányok őriztettek.

Messze vezetne mind felsorolnunk az érdekes forráshelyeket, melyekből Chorenei merített. Elég legyen itt megvilágításul csak azt felhozunk, hogy Chorenei edessai Lerubná-n, Ulip-on, az Antonius Caracalla korában élt edessai Bárdádzán-on; Árdites-en, a perza születésű Chorobuton kívül még a nálánál mintegy félszáz évvel korábban élt Kátinai Már Ibász történetíró munkáit is ismerte. Ha még mindehhez hozzávesszük, hogy Chorenei művébe a történelmi tartalmú népregéket, mondákat, népmeséket dalokat és az apró költeményeket — melyek közül némelyek még az ő napjaiban is éltek a nép ajkán — felveszi, úgy tisztán látjuk előttünk azt, hogy Chorenei, kinek becses munkája annyi századot túlélt, — nem fáradott hiában.

Chorenei már csak az által is, hogy az őshajdan eme hagyományait, a pogány kor ezen egyetlen örmény nyelvemlékeit a végfeledéstől megmentette, halhatatlan érdemeket szerzett magának az örmény nyelv és irodalom közül.

De Choreneincik érdeme az is, hogy művének megírásakor nem használt fel minden, keze ügyébe eső történelmi értékű feljegyzést, hanem csak is olyant — leginkább görög eredetűt — melynek hitelességéről és használhatóságáról meg volt győződve. Fel is említi ezt művének kezdő lapjain, hol is nem habozik »egész Görögországot a tudományok apjának és ápolójának nevezni.« És a mikor ezt olvasom, nekem úgy tetszik, hogy Lockroynak, a görög nyelv érdekében, a Concours général díjának kiosztása alkalmával a Sorbonneban mondott védbeszédét hallom úgy, hogy »a görög klasszikusok annyira az emberi szív legelső szószóloi, hogy remek-műveiknek nevelő hatásával semmi sem vetélkedhetik.«

Ha már feltártuk Chorenei művének beosztását, ha feljegyeztük érdekességét és azon forrásokat is, melyekből merített, — még csak a feldolgozásról kell egyetmást elmondanunk. És itt mindjárt felemlítjük azt, hogy ő röviden, de érthetően szokta az eseményeket előadni. Mindenütt igazságosan és részrehajlatlanul szól hozzánk oly szemlélhető és kézzelfogható módon, mintha csak

most előttünk folynának le az események. Meglátszik, hogy lelkesedéssel és szeretettel írta munkáját.

Mindezt összevéve nem csodáljuk, ha Chorenei műve keletkezése óta — megérdemlett figyelemben részesül; nem csodáljuk, ha eddig francia, olasz, sőt latin nyelvre is lefordítottat. Hogy e hírneves munkát magyar fordításban is birjuk, arról Szongott Kristóf szamosújvári ügybuzgó és áldozatkész gymnásiumi tanár gondoskodott közelebbről. Az érdeklődők sok haszonnal olvashatják, a szépen kiállított, sok magyarzó jegyzettel is ellátott, eredeti örmény nyelvből átültetett jó magyar fordítást.

Dr. Gopcsa László.

Kisebb közlemények.

Szamosújvár és a millennium. A »Budapesti Hirlap« az itt közölt cím alatt ezeket mondja: A millennium alkalmából a legnagyobb kulturális alapítványt vidéki városaink közül, mindeddig Szamosújvár szab. kir. város közönsége tette, a mennyiben ötszázezer koronát meghaladó összeget ajánlott fel a városban létesítendő állami főgymnasiumra. Mint lapunknak Szamosújvárról írják ebben az ügyben a minap érkezett meg a városhoz a vallás- és közoktatásügyi miniszter leirata, melynek alapján remélhetőleg mielőbb megtörténnek a megvalósításhoz szükséges intézkedések. Szamosújvár, mint gör. kath. püspökségi székhely, a legalkalmasabb, sőt az említettük körülménynél fogva, az országnak ama vidékein az egyedül alkalmas pont, oly állami főgymnasium létesítésére, mely a görög kath. román ifjúságot elszoktatván a püspöki székhely természetes vonzó erejével a nemzetiségi gymnasium látogatásától; biztosítja hazafias szellemben való kiképzését. Annyira fontos szempont ez, hogy még azt is teljesen megokolttá tette volna, ha kizárólag állami költségen állítanak ott fel főgymnasiumot. Mindenesetre annál nagyobb elismerésreméltó Szamosújvár város polgárságának nagy áldozatkészsége, mely a millennium méltó megünneplésére ily jelentékeny kulturális alkotást talált a legalkalmasabb mércének. Érdemes a feljegyzésre, hogy ezelőtt száz évvel is Szamosújvár volt az első vidéki városaink sorában, a mely ezer aranyat, az akkori viszonyok közt igen tekintélyes összeget ajánlott fel a magyar nyelv művelő társaság alapítására. A város közönsége legközelebb fogja jóváhagyás végett a belügyminiszterhez felterjeszteni az állami főgymnasiumra vonatkozó millenáris alapítványról hozott határozatát.

Osztárak tudósok Ciliciában. A legújabb ciliciai nyomozásról, melynek a bécsi tudományos akadémia által kiküldött régészek; dr. Heberdey Rudolf és dr. Wilhelm Adolf, a Lichtenstein János herceg költségén mult évi márcziustól számított négy hónapon keresztül a mersinai partok mentében s az ország belsejé-

ben eszközöltettek, — az akadémia igen érdekes közleményeket tesz közzé. Ezen munkálatok által nevezetesen az úgynevezett vadon Ciliciának, mely egy ritka szépségű hegyvidék, ismertetése jelentékenyen kibővült. A romok egész sorát, melyek elhagyatottságukban oly nagyszerűek, fedezték fel vagy vizsgálták meg behatóbb, s a helyszínén folytatott nyomozások folytán a tartomány antik topografiája, a mint látszik, új alakot fog nyerni Számos felirat, melyeket a tudós utazók leolvastak, nagy érdeklélssel bírnak a nyelvészet és ethnologia művelőire. Egy Soloi-ból való királyi levélnek töredéke, s egy a Kr. előtti második század kezdetéről fennmaradt hosszabb okiratsorozat történeti szempontból becsesek. Archeologiai érdekekkel bírnak a feltalált falfestmények, mozaik-kupolák és sajtátszerű alakú síremlékek. Földrajzi tekintetben pedig az eddig kevésbé ismert ország több térkép, rajz, vázlat, fényképi tájfelvételek és magassági mérések által is sokszorosán feltáratt az európai világ előtt.

Irodalom és művészet.

A moszkvai régészeti társaság keleti osztályának ülésében (1892 decz. 16) Szárkszeán az udiaiaknak (Udi, örmény tartomány) Roszdomról szóló hagyományáról, Hovhánneszián pedig Tbeodosia két örmény templomában talált azon felirásos kövekről, melyek a XIV—XVI. századból valók — tartott felolvasást. A mondott társaságnak mult évi decz. 20-án tartott nagy gyűlésében Nikolski (nem örmény) ezen tárgyról: »Ván és felirataik igen érdekesen olvasott fel. Nikolski, ki ismeri mindazt, mit a kutatók Vánról és az ebben talált feliratokról irtak, Chorenei Mózeszt követi és ő is azt mondja, hogy Vánnak alapját az assyrok királynője Semirám vetette meg és feliratai olyan nyelvek vannak írva, mely a tudósok előtt mai nap sem ismeretes. Erre vonatkozólag különbözők a vélemények; némelyek, mint Schulz, Layart, Robert azt mondják, hogy e nyelv, a régi assyr nyelv; Morthmann azt mondja, hogy ezen felirások nyelve az örmény; ellenben a kitűnő francia tudós Gouar 1880-ban, két évvel pedig később Müller azt állították, hogy azok régi georgiai nyelven vannak írva, mert ezek régen Örményországban laktak. Most csak annyit lehet mondani, hogy a váni feliratok azon uralkodók történetét foglalják magukban, kik Kr. e. a IX. és X. században éltek. Más alkalommal fogja Nikolski véleményét erre vonatkozólag elmondani; annyi áll, hogy Ván és a többi feliratok tanulmányozása fog teljes világot vetni régi Örményország történetére, mit eddig homály fedett.

Dal-zene. A neves Sálámeánnak a »Méság«-ban megjelenés érdekes cikkéből vesszük át (magyar fordításban) a követt kezdetet: A bécsi színészet-zenészeti kiállítás örmény osztályában a színészeti tárgyak mellett kiállíthatjuk, még ezeket: 1) A György katolikosz idejében átírt sárágánokat, zsámákirkeket (directorium),

a mise-szertartást, egyházi énekeket, Der-Jézni, Der-Gházáros papok, Száhág szerpap és mások által kiadott nemzeti, nép- és gyermekdalokat. Azt hiszem, ezek érdekelni fogják az európai zenészeket. 2) Velenczében és Bécsben Gurjeghián és Ajděníán érsekek kezdeményezésére kiadott és európai hangjegyekre irt sárágánokat és a mise-szertartást; 3) Európai hangjegyekre irt és már eddig napvilágot látott következő zenészek dolgozatait: Csuchádsián, Pézsésigián, Jériánián, Hekhimeán, Thásdsián, Gorkánián, Kára-Murzá, Egmálián, Szuzánácsián, Dikránián, Báron-begián, Pághtászárián, Csilingeárián, Ámerigián, Gárzsinián és a t.; 4) Egyeseknél talált és eddig még ki nem adott zenészeti dolgozatokat. A hatvanas években Csuchádsián és Jériánián a nemzeti népdaloknak egész sorozatát adták ki európai hangjegyekre írva... Ha mindez egy helyre gyűl össze, akkor elmondhatjuk, hogy az örménynek is van színészeti zenészi irodalma.

Közgazdasági élet.

Keleti világkiállítás. Konstantinápolyban — mint írják — egy világtárlat eszméje merült fel, — mely kiterjedne az egész ozmán világra. Az eszme legbuzgóbb képviselője a török államadosságok nemzetközi hivatalának vezérigazgatója; ki erre a célra már 6 millió frankot biztosított. Állítólag a szultán is meg van nyerve a tervezett közkiállítás eszméjének; melylyel tulajdonkép a török birodalom az európai kulturállamok sorába akar belépni. Eddig egy ily törökországi világkiállítást létrehozni már csak azon oknál fogva is a lehetetlenségek sorába tartozott, mert még a vasúti összeköttetés is hiányzott a legutóbbi évekig Európa és az ottomán birodalom fővárosa közt, — s csupán sokkal nagyobb nehézségekkel járó és hosszadalmasabb tengeri közlekedés állott a nyugat-európai államokból jövő látogatók rendelkezésére. Ezzel szemben most már a keleti express-vonatok aránytalanul rövidebb idő alatt, s a legteljesebb vasúti kényelem mellett szállítják majd a kiállításra S z t a m b u l különböző irányból érkező vendégeit.

Az orosz-örmény földmívelő jelenlegi helyzete. Elmúltak visszahívhatlanul azon boldog évek, midőn a vidéki földmívelőknek volt elég földje, kaszálója, legelője. A földmívelőkre nézve ezen kedvező évek elmúltak és csak édes emlékeket hagytak hátra. Régen a földmívelő meg volt helyzetével elégedve, az uzsorást nem ismerte, adosságért ökrét, juhát nem adták el potom árban, családja csendes békében élt. Igaz, hogy földjeiket akkor a régi rendszer szerint művelték egyszerű eszközökkel; de mert térs földekkel birtak és a természet bő adományait zavartalanul élvezhették, megelégedett csendes életet éltek. A földmívelő mostani élete épen ellenkezőjét jelenti a régi életnek. Most a földmívelő meg van fosztva egyetlen életfeltételétől: a földtől. Szegénység terjesztette ki meztelen karjait minden téttere. A föld miatt a falvakban minden nap veszekedés, perlekedés foly.

Tudva van, hogy földmivelőink főleg Török-Örményországból jöttek ide az 1828-iki kivándorlás alkalmával. Azóta napjainkig a nép nagyon elszaporodott, de a föld csak akkorának maradt. Hogy a szíves olvasó fogalmat szerezhessen a nép-szaporadásról, ide jegyzünk néhány számadatot, mit a hivatalos kimutatásból vettük át. E szerint Horom faluban volt 1830-ban 45 ház és 1887-ben 247 ház.

Kis-Ghárákhli faluban	»	53	»	»	398	»
Nagy-Kheáphánág	»	77	»	»	206	»
Cseácsiva	»	37	»	»	147	»
Kheáfárli	»	42	»	»	125	»
Árthig	»	59	»	»	372	»

E kimutatásból látszik, hogy a nép megtízszereződött, úgy szintén a falvak száma is szaporodott; 1830-ban volt e kerületben, melyhez e falvak tartoznak, 53 falu és 1887-ben 121. Most már érthető, hogy miért szegények a mi földmivelőink és hogy miért költöznek ki.

Mi újság az örmény világban?

A pápa és a szultán. A püspöki jubileumát ünneplő pápa febr. hó 21-én fogadta Ázárián örmény patriarkhát, a ki egyúttal külön megbízott követe a szultánnak. Ázárián patriarkhát 10 örmény püspök követte Rómába. A patriarkha átadta a pápának a szultán ajándékait és szerencsekívánatait. A pápa köszönő válaszában azon reményének adott kifejezést, hogy a szultán jóindulatú befolyása következtében sikerülni fog a keleti és nyugati egyházakat egyesíteni. A pápa bizalmának adott kifejezést az örmény egyház irányában és felszólította az örmény hierarchiát, hogy a nagy egyesítő törekvésnek buzgó előharczосai legyenek. Az örmény küldöttség a pápai fogadtatás után Rampolla bibornokot kereste fel, azután Szent-Péter templomába ment hálaadó imára.

A katolicizmus terjedése. Római tudósítások szerint Mars Sinun, a nesztoriánus szekta patriarkhája, kinek családjában a patriarkhai méltóság már örökletessé vált, elhagyva régi hitét, Andon Tamás urumiahi (perzsaörményországi) kháld katolikus püspök kezébe letette a hitvallást: kath. hitre tért, s felvételét a róm. kath. egyház kebelébe. A főpásztosága alatt állott nesztorianus szekta tagjai, vagyis a patriarkha eddigi hívei, megindulván lelkükben az ő példáján, most már tömegesen térnek át a kath. hitvallásra. Ez alkalommal nem hallgathatjuk el azon nézetünket, hogy daczára a multban, s enyhébb alakban ma is uralkodó előítéleteknek, melyek az örmény orthodox egyházat keleten a Rómával való egyesüléstől visszatartják — (a mint egy örményországi benszülött szóbeli előadásából is meggyőződhattunk) — főleg a nemzeti szellem melegebb ápolása s a nacionalis érdekek erélyesebb felkarolása egymágában előidézhetné, a keleti örmények tömeges közeledését a

róm. kath. egyház felé, kiszámíthatlanul örvendetes eredményt helyezvén kilátásba esetleg az ecsmiádzini egyházi főnökség és a kath. egyház közt létesítendő unió tekintetében. Minde tapasztalásunk arra mutat, hogy a keleti örmények mindenekfelett az elnemzetietlenedéstől félnek a katholizálás folytán, de ha erre nézve Rómától világos és félre nem érthető biztosítást nyernének, nagyon meg volna könnyítve azon kath. szellemtől ma sem idegenkedő örmény keleti vallásuak békéltető működése, kik jól tudják, hogy Örményországban propagandát csak oly egyház folytathat, mely külsőleg is kedvez a nemzet hazafias érzelmeinek. A feladat, mely mostanában a kath. missziókra vár, főleg abban áll, hogy megértessék keleti fajokonainkkal a római egyházban elfogadott alapelvet: *Volumus ut omnes catholici fiant, non ut omnes latini fiant*. Nem kicsinyeljük a nehézségeket, melyek a századok által felhalmozva, válaszfalat képeznek arra nézve, hogy az ecsmiádzini főpatriarkhaság s a vele tartó nagy többsége az örmény nemzetnek, Róma aegise alatt keresse és találja fel újból nemzeti vallási kulturális érdekeinek feltételeit, egyszerűen rámutatunk azon napról-napra szembetűnőbb irányra, melynek követése mindegyre sürgetőbbé válik, ha az orthodox örménységet a katholicismusnak megnyerni ohajtjuk. Róma e tekintetbeni messzelátó politikájának egyik mozzanatát sejtjük, azon hír szerint tervbe vett intézkedésben is, melyszerint **A z á r i á n** konstantinápolyi örmény kath. patriarkha állítólag közelebbről az összes keleten szervezett kath. püspökségek főpatriarkhájává lenne; nemcsak az örmény katolikusoké. A katholicismus terjesztésének magasbrendű érdekei aligha nem újabb megfontolásra méltóvá tehetik nemsokára még illetékes fe ns ő b b e g y h á z i k ö r e i n k b e n is, azon az idő által — már eltemetett nagy eszmét, az erdélyi örm. kath. püspökség visszaállításának gondolatát — melyhez egy **L u k á c s y K r i s t ó f** szerénysége bizonyára nem egyéni hiúságból, de az általa féltett kath. érdekeknél fogva ragaszkodott!

Tudósítás Indiából. Binánk helységeből ezeket írjak a marseillei »Armenia«-nak: Az idevaló örmény telep egészen megsemmisült; csak egy család van, ez is annyira elidegenedett, hogy örmény egyházunkat idegeneknek adták át: szentegyházunk methodisták imaházává változott. Utam mindennap e templom mellett vezet és így gyakran jut eszembe azon, — a tapasztalás által is igazolt — szomorú igazság: Oda hagyjuk hazánkat, megyünk messze földre, az idegenségbe **p u s z t u l n i**.

Örmény katona Tonkingban. Egy örmény katona, ki a francziák külső legiojában Tonking vidékén szolgál, nem régen részt vett abban a heves csetepatében, mely a francziák és chinaiak közt folyt; 300 chinai állott 42 francziával szemben; a francziák 3/4 része elhalt vagy megsebesült: az örmény egy sebet se kapott. Hihető, hogy nemsokára előléptetésben részesül.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.